

JOSEP BONIQUET I COLOBRANS, ANYS 1856-1914, EN L'ODONTOLOGIA CATALANA DE FA UN SEGLE.

Maria Lluïsa SANTALO I PUIG

Josep M. USTRELL i TORRENT

Va néixer a Girona l'any 1856 (existeixen dubtes respecte d'aquesta data: en alguns escrits consta 1858 i en altres 1860). El seu entorn familiar podríem catalogar-lo de classe mitjana. Pensem que es tracta del gran de dos germans, i fill de Ramon Boniquet.

Ramon Boniquet, barber sagnador, i posteriorment metge cirurgià, era natural de Pau (França), el petit d'una família nombrosa, que va decidir emigrar a l'altre costat dels Pirineus, anant a la Cerdanya on els seus esforços per obrir-se camí van ésser poc fructífers. Es per això que es va traslladar a Girona i va començar a treballar com ajudant en una barberia. És en aquest moment quan té els primers contactes amb l'odontologia, i al poc temps s'independitza i obté el títol de barber sagnador, treballant a Girona i Figueres. Sense perdre l'esperit emprenedor, es va traslladar als pocs anys a Barcelona on va obtenir el títol de metge cirurgià.

Del germà de Josep Boniquet, sols sabem que va viure a Madrid i que també era dentista; sembla ser que va fer certes aportacions en el camp de l'anestèsia aplicada a l'odontologia.

Així doncs, Josep Boniquet i Colobrans va viure els anys d'infància i adolescència a Girona, on va cursar els estudis de Batxillerat, va obtenir el títol de metge cirurgià a l'Hospital de la Santa Creu i Sant Pau de Barcelona, dedicant-se des de l'inici a l'odontologia seguint la trajectòria del seu pare.

Va començar a treballar en el Passatge Madoz núm. 2 de Barcelona, on també residia; posteriorment va anar-se'n a viure a la Bonanova, i va establir la seva clínica en el carrer Pelai núm. 54, també de Barcelona, on hi va crear el Museu Estomatològic.

Fou membre de diverses societats, com la Societat d'Higiene de Madrid de la que n'era soci corresponsal, Societat de l'Escola Dentària de París i Cercle Odontològic de Barcelona. Així entre d'altres fou metge dentista de la Casa Municipal de la Misericòrdia, de l'Asil de Sant Joan de Deu i dels Tallers Salesians. En l'any 1901 el Dr. Boniquet es va fer càrrec de la revista "La Moderna Estomatologia" del Dr. Subirana.

Josep Boniquet es va casar dues vegades, i va tenir vuit fills, tres de la seva primera esposa, de la que va enviduar, i cinc de la segona, la Sra. Maria Riera, natural de Sitges, filla d'una família de notables viticultors de la mateixa població. Com a dada anecdòtica, la posició socio-econòmica de la família en aquests moments era molt elevada, amb unes despeses del personal de servei de 25 duros al mes.

Mitjançant la segona muller, va entrar en contacte amb el grup de pintura "Mar i Cel" de Sitges, del que en formaven part pintors famosos com Utrillo, Ramon Casas i Santiago Rusinyol. En aquesta atmosfera, Boniquet va desenvolupar les seves habilitats pictòriques i artístiques. Podem afirmar que la seva segona vocació, després de l'odontologia, era la pintura. Josep Boniquet, aquarel·lista modernista, anava cada mes d'agost a Sitges on pintava i viatjava a París al setembre, on venia tots els seus quadres; cal fer notar que en aquesta època la majoria dels productes i instrumental odontològic s'obtenia de França, llavors, aquests viatges regulars, li facilitaven estar al dia de les novetats odontològiques, la seva primera vocació.

En el món pictòric, si bé no és molt conegut a Catalunya i Espanya, d'ell apareix una breu ressenya en el Diccionari Ràfols de pintors i artistes de Catalunya, Balears i València. Així hem pogut saber que va concórrer amb alguna de les seves obres a l'exposició del Foment de les Belles Arts celebrada a Girona l'any 1878, i a la General de Belles Arts de Barcelona l'any 1894; en la mateixa de l'any 1896 va presentar una de les seves grans obres "Carrer de Sitges", que sembla ser està exposada en la National Gallery de Londres. El 1905 va exposar individualment en la Sala Parés de Barcelona.

Josep Boniquet i Colobrars va morir a Barcelona, fruit d'una septicèmia, com a conseqüència d'un accident de tràfic en el que el seu vehicle va col·lisionar amb dubtosa, doncs també ens consten 1918 i 1922).

APORTACIONS A L'ODONTOLOGIA ESPANYOLA

La seva aportació a l'odontologia pot dividir-se en tres apartats, tots ells orientats a un objectiu comú: passar de la figura poc científica i evolucionada del cirurgià barber a l'odontologia entesa com a ciència i art.

Els seus objectius eren eliminar els xarlatans de les places i carrers, progressar en el coneixement odontològic i portar aquesta ciència a les aules universitàries, per això considerava de màxima importància la divulgació dels coneixements científics i les observacions clíniques, sense oblidar la faceta d'educació odontològica de la població general.

Els tres apartats en que dividim l'aportació són:

- 1- Els escrits (divulgació de coneixements).
- 2- El museu estomatològic (observació clínica).
- 3- Col·laboració amb el Dr. Florestan Aguilar (fer de l'odontologia una ciència).

1- ELS ESCRITS.

Dins la seva obra podem diferenciar dos grans grups d'escrits, uns que tenen per objectiu donar a conèixer a tota la professió els avenços en el camp odontològic i l'observació clínica (Annex 1), amb trets docents i didàctics molt marcats. Aquestes obres tracten totes les especialitats odontològiques indistintament: cirurgia, pròtesis, patologia pulpar... Un segon grup de textos dedicat a la prevenció i profilaxis de les malalties de la boca (Annex 2), aquesta temàtica podríem qualificar-la, sense equivocar-nos, com la "nineta dels seus ulls".

Aquests escrits, de temàtica preventiva, estan orientats tant a professionals per ex. "La etiologia y Profilaxis de la Caries Dentaria" com a la població en general. La seva gran preocupació, és l'extracció de dents que poden ser tractades i conservades; idea que pot orientar-nos respecte a la seva filosofia. Dintre d'aquest grup destaquem la seva obra més important "La Higiene Razonada de la Boca", publicada en dos volums en els anys 1899-1900, és una obra dirigida al públic en general, fet que en fa palesa en el seu pròleg, quan diu que en la seva obra busca un llenguatge senzill i lliure de tecnicismes. Es queixa de que la gent cuidi la higiene de tot el cos però descuidi la boca que considera un òrgan de gran importància. Posa de manifest la mentalitat extraccionista tant de professionals com de pacients, i desmitifica la por al dolor en els tractaments odontològics, per l'existència d'una anestèsia local eficaç. L'obra està dividida en tres apartats, fent referència a les tres denticions, ens explica com cuidar i conservar cadascuna d'elles evitant haver d'arribar a la tercera. Considera que el veritable professional ha d'ésser eminentment conservador, i que les bases del cuidat dental estan en la higiene individual.

2- EL MUSEU ESTOMATOLOGIC.

En aquest afany de divulgació de coneixements i observacions clíniques, el Dr. Boniquet va crear un museu aprofitant les seves habilitats pictòrico-artístiques. Per portar a terme aquest projecte, feia màscares de guix dels pacients que acudien a la seva clínica, i posteriorment les colorava intentant reflectir la situació observada, així plasmava casos clínics que ell considerava d'interès. També exposava mostres anàtomo-patològiques, usant mitjans de conservació com la dissecció o el formol. En aquest museu no hi faltaven utensilis odontològics, pròtesis i làmines dibuixades o pintades per ell.

D'aquest museu no en queda pràcticament res, però sabem de la seva existència per aportacions familiars, per detalls publicitaris i per l'existència d'un fulletó publicat en 1901, per ell mateix, titulat "El Museu Estomatològic", on hi ha una ressenya del contingut (Annex 3).

3- RELACIO AMB FLORESTAN AGUILAR.

Els dentistes de finals de segle estaven d'acord en què l'odontologia espanyola es trobava sota mínims, oblidada per l'administració pública i exercida per individus sense la formació adequada. Sota aquest ambient, l'1 de febrer de 1892, es va publicar en el Heraldo de Madrid una convocatòria en la que es convidava a tots el dentistes de Madrid a una reunió on es tractaven temes d'interès comú, que se celebraria l'endemà, entre els signants hi trobem el Dr. Boniquet. D'aquesta reunió va sorgir-ne un pla d'estudis compost pel Batxillerat més tres anys de carrera, sol licitant que es fundés una escola odontològica en la Facultat de Medicina. Aquest projecte no fou culminat fins l'any 1901 quan es va crear el títol d'odontòleg; en aquest període de nou anys no faltaren congressos, assemblees i fundacions de societats odontològiques, hem de suposar que el Dr. Boniquet, ideòleg present en la primera convocatòria no deuria faltar a cap d'aquestes manifestacions científiques.

APORTACIONES A LA FARMACOLOGIA ODONTOLOGICA

Entre les diferents aportacions en aquest camp, en destacarem dues:

Una fórmula magistral pel tractament del prúrit i el dolor durant l'erupció dentària en els nens: en la seva composició destaquem el cloroform, la glicerina i la tintura de iode, l'aplicació era tòpica, en les genives, abans dels àpats.

La segona és un preparat dentífic, amb dos components un elixir i un pols, l'objectiu del qual era l'alcalinització i desinfecció del medi oral; acompanyava el preparat un fulletó on es remarcava la necessitat de l'ús del raspall dental, sense el qual el preparat no tenia cap efecte. En el fulletó hi havia les instruccions per portar a terme un raspallat dental correcte.

ANNEX 1

1. Higiene de la dentición de los seis años
Fulletó, Barcelona (1898); La Moderna Estomatología, Madrid (1898)
Memòria llegida i premiada al Congrés Internacional d'Higiene i Demografia de Madrid, 1898
2. Etiología y profilaxis de la caries dentaria
Fulletó, Imp. Elzeviriana, Barcelona (1899)

Gran Diploma d'Honor en el Congrés Odontològic Espanol, Barcelona 1899

3. Higiene Razonada de la Boca
Dos Volums, Barcelona 1899-1900

4. Higiene aforística de la boca
La Moderna Estomatología, Madrid (1902)

5. Higiene popular de la boca
Impremta Moderna, Barcelona (1908)

6. Contribución a la profilaxis de la caries de los dientes
La Odontología, Cádiz (1910)

7. Valor de la Inmunización en las enfermedades de la boca
La Odontología, Cádiz (1911)

ANNEX 2

PUBLICACIONES i MERITS

1. Accidentes debidos al desarrollo de la muela cordal
La Odontología, Cádiz (1893); Fulletó, Barcelona (1896)

2. La Especialidad Estomatológica
Fulletó, Barcelona (1896)

3. Un cas d'Angine de Ludwig
L'Odontologie, Paris (1897)

4. Lesiones del conducto de Stenon de origen bucal
La Odontología, Cádiz; Fulletó, Barcelona (1897)

5. Desarrollo y patología de la muela de los seis años
La Odontología, Cádiz (1898)

6. La teoria de la infección
Fulletó (Impremta R. Piñol) (1898)
Memòria llegida i Premiada en el Congrés Internacional de Higiene i
Demografia de Madrid (1898)

7. Paralelo entre la necrosis de la mandíbula y el maxilar superior
Fulletó (Impremta R. Piñol) (1898)

8. Por qué es más frecuente la necrosis en la mandíbula que en los supramaxilares
La Odontología, Cádiz
9. Las neuralgias del trigémino y su relación con la caries dentaria
Fulletó, Barcelona (1899); Revista Profesional de Moncada
Revista Médica Rural, Blanes (Gir.)
10. Notas clínicas sobre la sífilis bucal
Fulletó, Barcelona (1899); La Moderna Estomatología, Madrid (1899)
11. Reimplantación de un diente en circunstancias desfavorables
Folletó, Barcelona (1899); Revista Dental Mejicana (1899); Revista Médica Rural, Blanes (Gir.)
12. Traumatología de los dientes
Fulletó, Barcelona 1900; La Moderna Estomatología, Madrid (1900)
13. La Radiografía aplicada al diagnóstico de las afecciones bucales
Fulletó, Barcelona 1900; Boletín del Colegio de Médicos de Girona
14. La clínica demuestra la solidaridad patológica entre la boca y el resto del organismo
La Odontología, Cádiz (1900); Llegida al Congrés Odontològic de París 1900
15. Museo Odontológico
Fulletó, Barcelona (1901)
16. Del empleo del tornillo en algunas extracciones dentarias
La Moderna Estomatología, Madrid (1902)
17. Contribución al tratamiento de la caries de los dientes, respetos que merece la pulpa
La Moderna Estomatología, Madrid (1902)
18. El abuso de los dientes artificiales: Importancia de conservar las naturales
Folletó, Barcelona (1902); També fou publicat en francès i català
19. Del Empleo del dique de goma (rubber dam), en la terapéutica de la caries
La Moderna Estomatología, Madrid (1902)
20. La última palabra en Odontología
Folletó, Barcelona (1904)
21. Dientes sistema casullo

La Odontología, Cádiz (1904)

22. Prótesis

La Moderna Estomatología, Madrid (1904)

23. Contribución a la terapéutica conservadora de los dientes

Folletó, Barcelona (1905)

24. Los dientes de ranura y sus ventajas

La Odontología, Cádiz (1906)

25. Enfermedades pulpares

La Odontología, Cádiz (1908)

26. Anestesia local, técnica de las inyecciones intraóseas

La Odontología, Cádiz (1917)

27. La Estomatitis en la convalecencia de las enfermedades febriles

28. Atracción espontánea de la pulpa sin caries previa

29. Traducció, Anotació i Pròleg del llibre:

"Elementos de Estomatología indispensables al Médico y al Dentista"

De Teodoro Raynal (Marsella), amb 256 gravats

ANNEX 3

CATALEG PARCIAL DEL MUSEU ESTOMATOLOGIC

1.- Empiema del Seno Maxilar

2.- Sinusitis por propagación de la periostitis alvéolo-dentaria

3.- Necrosis del cornete inferior de la fosa nasal izquierda

4.- Absceso Orbitario por propagación de la sinusitis

5.- Dacrio-cistitis de origen dental

6.- Fístula del conducto de Stenon

7.- Absceso de la mejilla

8.- Caries de la fosa canina de origen traumático

9.- Absceso difuso de la mejilla a consecuencia de un flemón dentario

10.- Absceso por congestión supraclavicular

11.- Herida por arma de fuego, prótesis bucal, nasal y ocular

12.- Fístula de la mejilla con despegamiento extenso de la piel

13.- Absceso por congestión de origen bucal

14.- Periostitis infecciosa de la mandíbula

15.- Poli-adenitis, sintomática de la necrosis del maxilar

16.- Úlcera específica de la mejilla

- 17.- Artritis de la mandíbula
- 18.- Osteo-periostitis alveolo-dentaria
- 19.- Perforaciones palatinas, casos de diversa forma y extensión corregidos.
- 20.- Aneurisma cirsóideo de la palatina posterior, curado con aparato compresor
- 21.- Quiste folicular, desarrollado en el período de evolución radicular del colmillo
- 22.- Necrosis de la mandíbula
- 23.- Épulis fibroso interincisivo
- 24.- Necrosis palatina a consecuencia de un foco infeccioso residente post-operatorio
- 25.- Aparición anómala de un diente en el paladar
- 26.- Fístula del mentón
- 27.- Necrosis sifilítica del paladar y del vómer, operado y restauración de la perforación resultante
- 28.- Obturación protésica de una perforación del velo del paladar.
- 29.- Desarrollo anómalo de tres muelas supernumerarias entre los incisivos superiores
- 30.- Épulis sarcomatoso estirpado
- 31.- Osteo-mielitis de la mandíbula
- 32.- Necrosis completa del supramaxilar derecho
- 33.- Necrosis escorbútica
- 34.- Concreciones calcáreas, casos notables de su acumulación
- 35.- Quiste folicular, originado por el desarrollo del colmillo superior derecho
- 36.- Restauración del maxilar inferior lesionado por la herida de arma de fuego
- 37.- Enderezamiento y prolongación de un diente
- 38.- Osteo-periostitis de la mandíbula
- 39.- Épulis perióstico
- 40.- Fisura congénita del paladar y velo palatino, su corrección protésica
- 41.- Afecciones diversas de los dientes: cementitis, abscesos alveolares
- 42.- Enderezamiento de los incisivos, aparato de Gailliart para obtenerlo
- 43.- Posición anómala de los dientes
- 44.- Varios casos iconografiados de afección de la boca
- 45.- Prótesis inmediata, para sustituir el hueso inmediatamente después de la resección
- 46.- Necrosis extensa de la mandíbula
- 47.- Osteoperiostitis crónica
- 48.- Epitelioma de la mejilla
- 49.- Adeno-flemón, sintomático de la periostitis alveolar
- 50.- Aparato contentivo de Dujardin
- 51.- Aparato para la fractura anteroposterior de la misma mandíbula superior
- 52.- Aparato contentivo para la fractura de la mandíbula inferior
- 53.- Épulis vasculo mixtomatoso
- 54.- Escrofúlida maligna
- 55.- Prótesis buco-nasal en un caso de lupus
- 56.- Sífilis terciaria
- 57.- Necrosis específica del mentón, curso de la enfermedad, secuestro extraído y prótesis de la parte
- 58.- Necrosis escrofulosa del maxilar inferior
- 59.- Úlcera traumática de la lengua
- 60.- Sífilis hereditaria